

УДК 349.6

Т. О. Горенюк,

студентка 3 курсу юридичного факультету Академії адвокатури України
Науковий керівник: Ковтун О. М., к. ю. н., доцент,
доцент кафедри кримінального та адміністративного права
Академії адвокатури України

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЕКОЛОГІЧНИЙ ПРОСТУПОК ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ ЗЛОЧИН: ПРОБЛЕМИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ

Екологічні порушення набули значного поширення в Україні. Сучасна екологічна ситуація в державі є кризовою. Антропогенне і техногенне навантаження на навколишнє природне середовище в Україні у кілька разів перевищує відповідні показники у розвинутих країнах світу [1]. Погіршення якості природного середовища призводить до зниження тривалості та якості життя, зростання захворюваності, смертності та погіршення генофонду нації, виникнення зон екологічного лиха, деградації, виснаження та забруднення природних ресурсів тощо. Одним із проявів екологічної кризи є зростання кількості екологічних правопорушень.

Проблема відмежування екологічного правопорушення та екологічного злочину досить тривалий час існує як в юридичній науці, так і в судовій практиці. У науці адміністративного та кримінального права й дотепер залишаються остаточно не вирішеними критерії такого відмежування. А після набуття чинності Кримінальним процесуальним кодексом України (далі — КПК) ця проблематика ускладнилася: постала проблема розмежування понять «екологічний проступок» та «екологічний злочин» як різновидів еколого-кримінальних правопорушень (або кримінальних правопорушень проти довкілля).

У теорії права правопорушення кваліфікуються за ступенем суспільної небезпеки на злочини і провини (проступки). Злочинами визнаються правопору-

шення, з якими пов'язана найбільша небезпека для суспільства і особи, вони посягають на суспільний лад, власність, економічні, політичні, культурні й особисті права людини. Юридичним виразом особливої суспільної небезпеки злочинів є їх заборона кримінальним законом і застосування за їх скоєння кримінального покарання. У кримінальному законодавстві наведено вичерпний перелік злочинів [2, с. 203].

Під кримінальним проступком слід розуміти діяння, що має знижений ступінь суспільної небезпеки, за яке може бути призначено покарання, не пов'язане з позбавленням і обмеженням волі (штраф, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, громадські роботи, виправні роботи, арешт) і яке не тягне за собою судимість.

І, нарешті, адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність (ст. 9 КУпАП).

Терміни «екологічне правопорушення» та «екологічний злочин» знайшли своє закріплення у ст. 70 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», проте не визначено їхній зміст, що унеможлиблює

об'єктивне та неупереджене розуміння останніх.

Проаналізувавши визначення екологічного правопорушення, запропоноване юристами-екологами, вважаємо, що під ним слід розуміти протиправне, вчинене праводієздатним суб'єктом, як правило, винне діяння (дію чи бездіяльність), що посягає на встановлений порядок природокористування, охорони навколишнього природного середовища, екологічну безпеку, внаслідок чого заподіюється екологічна шкода (або створюється реальна загроза її заподіяння), за вчинення якого законодавством передбачена юридична відповідальність.

Виходячи зі змісту законодавчо закріпленого визначення злочину та аналізу наукової літератури, вважаємо, що екологічний злочин можна визначити як передбачене Кримінальним кодексом України (далі — КК) суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину, що посягає на встановлений законом порядок використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки.

Екологічний проступок — це діяння, що посягає на встановлений законом порядок використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки, має знижений ступінь суспільної небезпеки, за яке може бути призначено покарання, не пов'язане з позбавленням і обмеженням волі (штраф, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, громадські роботи, виправні роботи, арешт) і яке не тягне за собою судимості. Окремого дослідження потребує систематизація складів екологічних проступків у майбутньому Кодексі України про кримінальні проступки або у зміненому та доповненому КК.

Якщо ми порівняємо диспозиції статей глави 7 КУпАП та розділу 8 КК, то помітимо, що важливою підставою відмежування еколого-адміністративного

правопорушення та екологічного злочину є наслідки у вигляді заподіяння екологічної шкоди або виникнення реальної загрози її настання. Вирішення питання про розмежування екологічних злочинів і проступків полегшується, коли фактори, що впливають на ступінь суспільної небезпечності правопорушень, враховуються законодавцем безпосередньо у диспозиціях кримінально-правових норм. До таких факторів, насамперед, повинні бути віднесені наявність шкоди (і не будь-якої, а саме екологічної), повторність правопорушення, форма вини, спосіб дії. Екологічна шкода є необхідним елементом екологічного правопорушення або наслідком визначених у законодавстві правомірних дій, об'єктом посягання чого є природні ресурси, що належать власнику чи користувачу, навколишнє природне середовище як умова життєдіяльності, та життя і здоров'я людини у такому середовищі. Таку шкоду у всіх її проявах та аспектах доцільно назвати екологічною шкодою та визначити її як погіршення стану навколишнього природного середовища, природних ресурсів та комплексів, інших природних об'єктів внаслідок порушення правових екологічних вимог, зменшення або знищення при цьому екологічних майнових чи екологічних немайнових прав та благ, що охороняються нормами екологічного законодавства, включаючи життя і здоров'я людини, майно фізичних і юридичних осіб [3, с. 70—71]. Прямим наслідком екологічної шкоди вважається шкода здоров'ю та майну громадян внаслідок негативних змін в оточуючому їх середовищі, обумовлених діяльністю людини, яку називають антропогенною (екогенною), поділяючи її на фізіологічну (зниження або втрата працездатності, захворюваність, смертність людей), генетичну (проявляється у формуванні під впливом негативних змін у навколишньому середовищі кардинальних наслідкових якостей наступних поколінь — неможливість мати дітей, або народження дітей з різними вадами здоров'я тощо.

Отже, на нашу думку, існує нагальна необхідність закріпити у ст. 70 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» терміни «екологічне правопорушення», «екологічний проступок» та «екологічний злочин», зміст яких запропоновано автором статті, задля однакового розуміння змісту цих понять. Однак закріпленню у базовому екологічному законі поняття екологічного проступку має передувати законодавче закріплення поняття кримінального проступку у Кодексі України про кримінальні проступки або у КК України.

Адміністративні правопорушення проти довкілля є суспільно шкідливими

діяннями, а екологічні проступки та злочини — суспільно небезпечними.

Однією з визначальних підстав відмежування екологічного злочину від проступку та адміністративного правопорушення є такий елемент об'єктивної сторони як наслідки діяння (а саме розмір заподіяної екологічної шкоди чи виникнення реальної загрози її настання). Формами прояву екологічної шкоди є: а) забруднення природного середовища; б) знищення, пошкодження, виснаження природного середовища та окремих його комплексів і об'єктів; в) порушення екологічних зв'язків; г) заподіяння шкоди здоров'ю громадян.

Список використаної літератури

1. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 26. Ст. 218.
2. Загальна теорія держави і права: навч. посіб. / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та ін.; за ред. В. В. Копейчикова. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 320 с.
3. Краснова М. В. Проблеми компенсації шкоди за екологічним законодавством України: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.06 / Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2009. 440 с.

Криміналістика. Академічний курс: підручник / Т. В. Варфоломеєва, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров [та ін.]. 2-ге вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 504 с. Бібліогр.: с. 490–495.

ISBN 978-966-667-453-4

Підручник підготовлений на основі сучасних правових концепцій та досягнень різних наук і відображає нинішній стан та перспективи розвитку вітчизняної криміналістики, яка предметно вийшла далеко за межі досудового слідства і вивчає закономірності виникнення інформації про злочин або про будь-яке явище в суспільстві, що вимагає правового врегулювання шляхом доказування. Розглянуто аспекти збирання, дослідження і використання цієї інформації з метою активного вирішення завдань оперативно-розшукової роботи, розслідування, судового розгляду та встановлення у будь-якій сфері людської діяльності фактів, що мають юридичне значення. Підручник являє собою достатньо повний виклад всіх розділів криміналістики, котрий відповідає вимогам стандарту вищої юридичної освіти і тенденціям світової криміналістики. Разом з викладом усталених тем і питань курсу із ґрунтовним залученням норм кримінального та кримінально-процесуального права, даних психології, інформатики, статистики та інших наук, окремі глави і параграфи присвячено оригінальним й удосконаленим засобам і прийомам збирання та дослідження доказової інформації, деяким новим методикам розслідування злочинів, зроблено принциповий крок до введення в текст підручника матеріалів щодо техніко-криміналістичних і тактичних можливостей суддів, адвокатів-захисників та нотаріусів.